

Jale Coşkun

УДК 811

TÜRKÇE, RUSÇA VE İNGİLİZCE'DE ÖZNE GÖSTERGELERİ

ПОКАЗАТЕЛИ ТЕМЫ В ТУРЕЦКОМ, РУССКОМ И АНГЛИЙСКОМ ЯЗЫКАХ

В работе демонстрируются специфические особенности выражения субъекта в турецком, русском и английском языках

ÖZET

Türkçe hem isim cümlelerinde hem de fiil cümlelerinde iki özne göstergesi kullanması yönüyle Rusça ve İngilizce'den ayrılmaktadır. Rusça, isim cümlesinde tek özne göstergesi kullanırken, fiil cümlesinde (şimdiki zaman, geniş zaman ve gelecek zaman kullanımında) Türkçe'de olduğu gibi iki özne göstergesi kullanmakta ve yüklem sonundaki ek özne olarak da görev yapmaktadır. Geçmiş zaman kullanımında ise böyle bir durum söz konusu değildir. İngilizce'de ise hem isim cümlesinde hem de fiil cümlesinde tek özne (sadece zamir) kullanılmaktadır. Bu yönüyle İngilizce hem Türkçe'den hem de Rusça'dan farklıdır.

RUSÇA VE İNGİLİZCE'DE ÖZNE GÖSTERGELERİ.

Eylemde bulunmak, oluşturmak canlılara özgüdür ve hayatın göstergesidir. Özne cümlede yapma, olma ve durum bildiren bir şey veya kişidir. "Özne cümlede yüklem belirttiği işi yapan veya bir oluşa konu olan öğedir ve cümlenin ana bileşenidir. [1] Öznesi (yapanı) olmayan bir eylem söz konusu değildir. Dolayısı ile bütün dillerde özne, cümlenin olmazsa olmaz bir parçasıdır. Özne yoksa yapış veya oluş da yoktur hareket yoktur dolayısı ile de hayatın belirtisi olan hareket yoktur yani hayat yoktur [2]. Özne yüklemle beraber cümle oluşturur yani hayatı temsil eder. Bu çalışmamızda özne göstergeleri üzerinde duracağız ve bu çalışmayı üç dille sınırlandıracağız. Amacımız Türkçe, Rusça ve İngilizce'deki özne yapılarını karşılaştırmak böylece "özne" konusunda çalışmalar yapacak insanlara bu anlamda yardımcı olmaktır. Öncelikle adı geçen bu üç dille ilgili genel bilgiler verilecek sonra da bu üç dildeki özne göstergeleri incelenecektir.

Türkçe, "dilbilimcilerce dünyanın en düzenli, en üretken, en matematiksel dili olarak kabul görmektedir. Dil ailelerinden Ural Altay grubuna girmektedir... [Bu dil ailesindeki diller] daha çok yapı bakımından birbirine benzerler. Ural Altay dilleri eklemeli dillerdir. Ses uyumu bakımından benzerlik gösterirler. Söz dizimi birbirini andırır." 20. Yüzyılda Türkçenin durumu şöyledir: 1- Kuzey Türkçesi 2- Doğu Türkçesi 3- Batı Türkçesi. Türkiye de kullanılan dil Batı Türkçesidir" [3]. Türkçe anadil olma bakımından dünyanın 5. büyük dilidir. Bugün Türkçe nüfus ve toprak büyüklüğü dolayısıyla başta Türkiye olmak üzere, Azerbaycan, Özbekistan, Türkmenistan, Kırgızistan, Tacikistan, Kazakistan, Bulgaristan, Yunanistan, Romanya, Doğu Türkistan, Çin, İran, Irak, Suriye, Kıbrıs gibi birçok ülkede konuşulmakta ve yazılmaktadır.

Rusça, Beyaz Rusça ve Ukraynaca ile birlikte Hint-Avrupa dil ailesinin Slav Dilleri grubunun Doğu Slav Dilleri alt grubuna girer. "Günümüzde coğrafi bakımdan ve kullanıcılarının sayısına bağlı olarak 12 ayrı Slav dili vardır. Avrupa'da 300 milyona yakın insan Slav dillerini konuşmaktadır ... Herhangi bir Slav dilinin konuşanı da, başka bir Slav dilini kolayca anlayabilir"[4]. Örneğin Rusça konuşan bir insan, Beyaz Rusya ve Ukrayna'daki halklarla rahatça anlaşabileceği gibi, dil yakınlığı sebebiyle Bulgaristan ve diğer Slav dilleri grubuna giren Orta Avrupa ülkelerinden Çek Cumhuriyeti, Polonya ve Slovenya gibi ülkelerdeki halklarla da anlaşabilir. Ayrıca 20. yüzyılda politik açıdan önemli bir dil olan Rusça, Birleşmiş Milletlerin resmi dillerinden biridir. Uluslararası kongre ve

1- Valgina, N.S. Rozentall, D.E. Fomina, M.U Çağdaş Rus Dili, Logos, Moskova, 2002

2- Dil Tarih ve İnsan, Karağaç Günay, Kitabevi, İstanbul, 2008

3- Demirci Selahattin, Kabahasanoğlu Vahap Üniversitelerde Türk Dili, Der Yayınları, İstanbul, 2006

4- Şener Leyla, "Rus ve Bulgar dillerinin Morfolojik Farklılıklarından Bazıları", Türkiye sosyal Araştırmalar Dergisi, Nisan, 2004

fuarlarda Rusça resmi yazışma ve konuşma dili olarak kullanılmaktadır. Bütün bu faktörler ve Rusya'nın bölgedeki gücü dikkate alındığında Rus dilinin önemini göstermektedir. Bununla birlikte zengin bir felsefi ve edebi geleneğin de dilidir.

"İngilizce, Hint-Avrupa dil ailesinin Batı Cermen koluna ait bir dildir. Dilleri farklı olan insanların konuştuğu ilk 'küresel ortak dil' ya da lingua franca olarak tanımlanmaktadır. İngilizce iletişim, bilim, ticaret, havacılık, eğlence, radyo ve diplomasi alanlarında egemen uluslararası yardımcı dildir. Dilin Britanya Adaları'ndan öteye yayılmasında Britanya İmparatorluğu'nun büyük payı vardır. Amerika Birleşik Devletleri'nin II. Dünya Savaşı sonrasında artan ekonomik ve kültürel etkisi, İngilizcenin benimsenmesini önemli şekilde hızlandırmıştır. Bazı alanlarda ve mesleklerde yeterli düzeyde İngilizce bilinmesi gerekir. Bundan dolayı bir milyarı aşkın kişi en az basit seviyede İngilizce konuşabilmektedir." [5]

Özne bütün dillerde var olmasına karşın farklılıklar arz etmektedir. Bazı diller tek özne göstergesi kullanırken bazıları iki özne göstergesi kullanmaktadır. Bunların nedenlerini araştırmak dil sosyologları ve dil psikologlarının alanına girmektedir, ancak bu çalışmamızda bir filolog olarak biz de bazı sonuçları yorumlayacağız.

Tablo 1. ç dilde özne olarak kullanılan zamirler tablosu.

Zamirler	Türkçe *	Rusça **	İngilizce**
1.tekil	Ben .....-im/-ım/-üm/-um	Я	I
2.tekil	Sen .....-sin/-sın/-sün/-sun	Ты	You
3.tekil	O .....-dir-dır/-dür/-dur	Он ** (E) Она ** (K) Оно ** (N)	He ** (E) She ** (K) It ** (H),(B),(C-)
1.çoğul	Biz ..... -iz/-ız/-üz/-uz	Мы	We
2.çoğul	Siz .... -siniz/ -sınız/ -sünüz/ -sunuz	Вы	You
3.çoğul	Onlar .....-dirler / -dırlar -dürler / -durlar	Они	They

5- <http://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0ngilizce>

* Türkçe’ de cümlenin öznesi, yüklem taşıdığı şahıs ekinden anlaşılır. Şahıs ekinin gösterdiği zamir, cümlenin öznesidir. Cümlenin başında zamir kullanılmadan da yüklem sonundaki ekten özne anlaşılır. Bu, dilbilimde “dilde tasarruf” olarak adlandırılan ilkeye uygundur. Yani Türkçe özne kullanımı bakımından tasarruflu bir dildir diyebiliriz.

** Rusça ve İngilizce’ de böyle bir durum yoktur. Yalnız, yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere Türkçe’ den farklı olarak Rusça ve İngilizce ’de 3. tekil şahıs “o” nun karşılığı olarak eril, dişil ve nötr 3 farklı zamir kullanılır.

Tablo 2. İsim cümlesinde özne.

İsimler	Türkçe	Rusça	İngilizce
1.tekil	Ben Gazeteciy- im . Ø Gazeteciy- im . Ben Gazeteciy- dim . Ø Gazeteciy- dim . Ben Gazeteciy- mişim . Ø Gazeteciy- mişim . Ben Gazeteciy- sem . Ø Gazeteciy- sem	Я журналист. (E) Я журналистка. (K) ----- Я был журналистом. (E) Я была журналисткой. (K) ----- Говорят, что я журналист. (E) Говорят, что я журналистка. (K) ----- Если я журналист. (E) Если я журналистка. (K) -----	I am a journalist. ----- I was a journalist. ----- I am thought to be a journalist. ----- If I am a journalist. -----
2.tekil	Sen gazeteci- sin . Ø Gazeteci- sin . Sen Gazeteciy- din . Ø Gazeteciy- din . Sen Gazeteciymiş- sin . Gazeteciymiş- sin . Sen Gazeteciy- sen . Gazeteciy- sen .	Ты журналист. (E) Ты журналистка. (K) ----- Ты был журналистом. (E) Ты была журналисткой. (K) ----- Говорят, что ты журналист. (E) Говорят, что ты журналистка. (K) ----- Если ты журналист. (E) Если ты журналистка. (K) -----	You are a journalist. ----- You were a journalist. ----- You are thought to be a journalist. ----- If you are a journalist. -----
3.tekil	O gazeteci- dir . Gazeteci- dir . O Gazeteciy- di . Ø Gazeteciy- di . O Gazeteciy- miş . Gazeteciy- miş . O Gazeteciy- se . Ø Gazeteciy- se .	Он журналист. Она журналистка. ----- Он был журналистом. Она была журналисткой. ----- Говорят, что он журналист. (E) Говорят, что она журналистка. (K) ----- Если он журналист. (E) Если она журналистка. (K) -----	He/She/It is a journalist. ----- He/She/It was a journalist. ----- He/She/It is thought to be a journalist. ----- If He/She/It is a journalist. -----
1.çoğul	Biz Gazeteciy- iz . Ø Gazeteciy- iz . Biz Gazeteciy- dik . Ø Gazeteciy- dik . Biz Gazeteciy- mişiz . Ø Gazeteciy- mişiz . Biz Gazeteciy- sek . Ø Gazeteciy- sek .	Мы журналисты. ----- Мы были журналистами. ----- Говорят, что мы журналисты. ----- ----- Если мы журналисты. -----	We are journalists. ----- We were journalists. ----- We are thought to be journalists. ----- If we are journalists. -----

İsimler	Türkçe	Rusça	İngilizce
2.çoğul	Siz Gazeteci- siniz Ø Gazeteci- siniz Siz Gazeteci- diniz . Ø Gazeteci- diniz . Siz Gazeteci- mişsiniz . Ø Gazeteci- mişsiniz . Siz Gazeteci- seniz . Ø Gazeteci- seniz	Вы журналисты ----- Вы были журналистами ----- Говорят, что Вы журналист ----- Если вы журналисты -----	You are journalists. ----- You were journalists. ----- You are thought to be journalists. ----- If you are journalists -----
3.çoğul	Onlar Gazeteci- dirlər . Ø Gazeteci- dirlər Onlar Gazeteci- dir . Ø Gazeteci- dir . Onlar Gazeteci- diler . Ø Gazeteci- diler Onlar Gazeteci- mişler . Ø Gazeteci- mişler . Onlar Gazeteci- seler . Ø Gazeteci- seler	Они журналисты ----- Они журналисты ----- Они были журналистами ----- Говорят, что они журналисты ----- Если они журналисты -----	They are journalists. ----- They are journalists. ----- They were journalists. ----- They are thought to be journalists. ----- If they are journalists -----

* Türkçe’ de iki şahıs göstergesi vardır (1- zamir, 2- şahıs eki). ‘Ben gazeteciyim’ cümlesinde hem ‘Ben’ şahıs zamiri, hem de gazeteci kelimesinin sonundaki şahıs eki ‘-m’ öznenin zamirini göstermektedir. Bu diğer kip ve durumlarda da geçerlidir. Türkçe’ de “Gazeteciyim” ifadesi bir tam cümledir.

** Rusça’ da yukarıdaki örneklerde de görüldüğü üzere isim cümlelerinde yüklem sonundaki ekler cinsiyet gösteren ya da çoğulluk bildiren eklerdir. Türkçe’ de yüklem sonundaki şahıs eki gibi değildir.

*** İngilizce’ de ise sadece tek bir şahıs göstergesi vardır. Cümlede özneyi gösteren başka herhangi bir ek yoktur. ‘Olmak’ fiilinin şahıslara göre çekiminden öznenin hangi zamir olduğu anlaşılabilir olsa da Türkçe’ deki gibi sadece yüklem ve şahıs eki şeklinde cümle yapmak mümkün değildir.

Tablo 3. Fiil Cümlesinde Özne.

Şahıs(lar)	Türkçe	Rusça	İngilizce
1.tekil	Ben içiyorum. Ø İçiyorum	Я пью Пью	I am drinking. -----
2.tekil	Sen içiyorsun. Ø İçiyorsun	Ты пьёшь Пьёшь	You are drinking. -----
3.tekil	Ø içiyor.	Он пьёт Пьёт Она пьёт Пьёт -----	He is drinking ----- She is drinking ----- It is drinking -----
1.çoğul	Biz içiyoruz Ø İçiyoruz	Мы пьём Пьём	We are drinking -----
2.çoğul	Siz içiyorsunuz Ø İçiyorsunuz	Вы пьёте Пьёте	You are drinking -----
3.çoğul	Onlar içiyorlar Ø İçiyorlar	Они пьют Пьют	They are drinking -----

* Türkçe’ de **fiil cümlesindeki** özne için, isim cümlesinde ifade ettiğimiz durum (iki göstergelik durumu) geçerlidir. ‘Sen içiyorsun’ cümlesinde hem ‘sen’ şahıs zamiri hem de ‘içiyorsun’ fiilinin sonundaki ‘-sun’ eki özneyi göstermektedir ve bu cümle ‘İçiyorsun’ olarak da ifade edilebilmektedir. Bu durum bütün zamanlar için geçerlidir.

** Rusça’ da **fiil cümlesinde** Türkçe’ deki iki göstergelik durumu vardır. Örneklerde görüldüğü gibi hem ‘Ben içiyorum’(Я пью) hem de (пью) şeklinde kullanılır. ‘İçiyorum’ ifadesi bir tam cümledir. Tabloda şimdiki zamanla ilgili örnek verilmiştir. Geniş zamanla şimdiki zaman aynı yapı ile ifade edilmektedir. Aynı durum gelecek zaman kullanımında da vardır. Ancak geçmiş zamanda zamirsiz cümle kurulamaz.

*** İngilizce’ de isim cümlesinde olduğu gibi fiil cümlesinde de tek özne göstergesi kullanılmaktadır. Farklı zamirler için kullanılan farklı fiil durumları olsa da (I-am, He-is veya They – are gibi) ve bu kullanımlar öznenin hangi zamir olduğunu gösterse de Türkçe ve Rusça’ da olduğu gibi bir işlev görmemektedir.

Türkçe hem isim cümlelerinde hem de fiil cümlelerinde iki özne göstergesi kullanması yönüyle Rusça ve İngilizce’ den ayrılmaktadır. Rusça, isim cümlesinde tek özne göstergesi kullanırken, fiil cümlesinde (şimdiki zaman, geniş zaman ve gelecek zaman kullanımında) Türkçe’ de olduğu gibi iki özne göstergesi kullanmakta ve yüklem sonundaki ek özne olarak da görev yapmaktadır. Geçmiş zaman kullanımında ise böyle bir durum söz konusu değildir. İngilizce’ de ise hem isim cümlesinde hem de fiil cümlesinde tek özne (sadece zamir) kullanılmaktadır. Bu yönüyle İngilizce hem Türkçe’ den hem de Rusça’ dan farklıdır.

4- Sonuçlar:

1- Türkçe’ de hem isim cümlesinde hem de fiil cümlesinde, yüklem sonundaki özne göstergesi yoluyla cümle kurabilmek dilde tasarruf mantığına uygundur. Kullanımda kolaylık sağlamaktadır. Bu sonucu destekleyen bir çalışma yapılmış ve sonucu aşağıdaki gibi belirlenmiştir.

Anadili Türkçe olan tek dilli çocuk %33 oranında özne kullanırken, iki dilli (Türkçe-İngilizce) çocuğun %60 oranında özne kullandığı görülmüştür. Aşağıdaki örnekte de görüleceği üzere, iki dilli çocuğun kullanmaması gereken yerlerde bile, özne kullandığı görülmüştür.

Araştırmacı: Dün ben gittikten sonra, bahçede Gözde’yle oynadın mı?

Çocuk : Ben oynadı-m

İki dilli çocuğun yukarıdaki örnekte kullandığı özne ‘ben’, İngilizcenin Türkçe üzerindeki etkilerini göstermektedir [6]. Çünkü İngilizce her cümlede mutlaka zamir kullanan bir dildir. Bu örnek İngilizcenin Türkçe üzerindeki etkisini göstermekle birlikte çalışmamızın sonucunu da desteklemektedir.

2- Cümlede iki özne göstergesi kullanılması, o dilde dolayısı ile o dili konuşan toplumda özneye, işi yapana önem verildiği sonucunu ortaya çıkarır. Yapmak, etmek önemlidir ve yapan, eden özellikle vurgulanır. Bu, Türkçenin kişi belirtisine son derece önem veren, çok kullanan bir dil olduğunu gösterir.

SEMBOLLER/KISALTMALAR

(Ø): zamir yok

(E): Erkek için kullanılan

(K): Dişi için kullanılan

(N): Nötr (Rusça’ da cansızlar için kullanılır)

(H): Hayvan

(B): Bitki

(C-): Cansız

Kaynaklar:

1. Çağdaş Rus Dili / N. S. Valgina, D. E. Rozentall, M. U. Fomina. – Moskova : Logos, 2002.
2. Karağaç Günay. Dil Tarih ve İnsan / Karağaç Günay. – İstanbul : Kitabevi, 2008.
3. Demirci Selahattin. Üniversitelerde Türk Dili / Demirci Selahattin, Kabahasanoğlu Vahap. – İstanbul : Der Yayınları, 2006.
4. Şener Leyla. Rus ve Bulgar dillerinin Morfolojik Farklılıklarından Bazıları / Şener Leyla // Türkiye sosyal Araştırmalar Dergisi. – Nisan, 2004.
5. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0ngilizce>
6. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://kurultay21.mersin.edu.tr/ozet_kitabi.doc

Кубединова Л.Ш.**УДК 81'1****НАЦИОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНЫЕ ОСОБЕННОСТИ ПОНЯТИЯ НАСМЕШКА В АНГЛИЙСКОМ, КРЫМСКОТАТАРСКОМ И РУССКОМ ЯЗЫКАХ**

Проблема взаимодействия языка и культуры на различных языковых уровнях находится в центре внимания таких междисциплинарных отраслей как, психо-, социо-, семио- и культурологическая лингвистика, этнолингвистика, лингвострановедение, психология речи, теория языковой личности и др. Происходящие культурные, научные и экономические контакты народов разных стран с неизбежностью ставят такие темы как «язык и культура», «личность - язык - общество» и др. в число важнейших общезыковедческих и социолингвистических проблем. Если при этом исходить из того, что «внутреннее содержание всех языков одно и то же - интуитивное знание опыта. Только внешняя их форма разнообразна до бесконечности» [1, 193], а «фразеология - одна из самых образных и «консервативных» языковых подсистем» [2, 5], можно объяснить неугасающий интерес к фразеологии.

Актуальность настоящего исследования определяется потребностью изучения национально-культурных особенностей фразеологизмов с позиции сопоставительной фразеологии с целью повышения языковой и культурной компетенции в процессе обучения крымскотатарскому, английскому или русскому языкам.

В нашей работе мы постараемся провести сопоставительный анализ фразеологических единиц английского, крымскотатарского и русского языков, характеризующих понятие «насмешка».

Целью данной работы является изучение национально-культурных особенностей понятия *насмешка*, представленного фразеологическими единицами крымскотатарского, английского и русского языков.

Материалом для исследования послужили 900 английских, 700 крымскотатарских и 800 русских фразеологических единиц, отобранных из фразеографических источников.

Насмешка идет рука об руку с шуткой. Если шутка имеет, в большинстве своем, положительное значение, то насмешка, напротив, имеет отрицательный характер. В тоже время необдуманная шутка, сказанная не вовремя, может превратиться в насмешку. С. Г. Тер-Минасова в этой связи отмечает, что самое худшее, к чему могут привести ошибки в речи, – это насмешки и снижение репутации человека, ошибки же культурного поведения могут вызвать этнические конфликты, насилие, кровопролитие [3, 92].